

LES BALEARS ABANS DELS HUMANS

Com eren les nostres illes just abans que hi arribassin els primers pobladors humans?

Quins animals hi vivien?

Quines plantes hi trobaren?

Com eren les nostres illes just abans que hi arribassin els primers pobladors humans?

Gràcies a la geologia i a la interpretació dels fòssils, avui podem respondre aquestes preguntes.

Fa 5'7 milions d'anys,

el xoc de les plaques tectòniques europea i africana provocaren que es tancàs l'estret de Gibraltar i per tant la davallada de més de 1000m del nivell de la mar Mediterrània. Això va fer que les illes quedassin connectades amb el continent. Aquest fet permeté que a Mallorca arribàs la fauna del *Myotragus*. A Menorca arribà una fauna diferent, destacava un conill gegant de potes curtes. Aquesta fauna desaparegué de Menorca quan hi arribà la fauna del *Myotragus* 2'35 milions més tard.

Fa 5'35 d'anys

l'estret de Gibraltar es va tornar a obrir i per tant a omplir-se el mar Mediterrani. De llavors ençà les illes mediterrànies romanen aïllades del continent.

Des de fa 2'35 milions d'anys

a l'hemisferi nord es van succeint períodes de glaciacions separats per períodes interglacials. Això feia oscil·lar el nivell de la mar. En la darrera glaciació la mar va arribar a baixar 120m. Mallorca i Menorca quedaren unides i formaren una sola illa que l'anomenen Gran Gimnèsia i Eivissa quedà unida a Formentera, la Gran Pitiüsa. Entre aquestes dues grans illes s'interposava un canal marí de més de 70 Km d'amplada que es feia infranquejable per a la fauna terrestre. Això feu que l'evolució de les espècies fos diferent a cada illa i que els seus ecosistemes també s'estructurassin de forma diferent.

Aquest aïllament donà lloc als **endemismes**, o sigui, animals i plantes que no es troben a cap altre lloc del món. Tots provenen d'espècies que colonitzaren les illes des dels continents circumdants i que evolucionaren aïllades, o sigui, sense establir cap contacte amb espècies continentals.

Quina fauna hi havia?

Molta de la fauna que hi havia a les nostres illes, amb l'arribada dels humans va desaparèixer.

- una part fou deprecada pels propis humans, com és el cas del *Myotragus*,
- una altra part fou perseguida pels depredadors que els humans introduïren com per exemple la serp d'aigua que reduí notablement la població de ferrerets, deixant-los en perill d'extinció, o el mostel que s'ha encarregat de fer desaparèixer les sargantanes de les illes grans de les Gimnèsies.

El 90% dels endemismes animals de les Balears són invertebrats.

Indicam alguns dels més representatius.

Invertebrats endèmics

Escarabats

- Escarabat de sang (*Timarcha balearica*), endèmic de les Gimnèsies.
- *Thorectes balearicus*, endèmic de les Gimnèsies.
- *Alphasida ibicensis*, endèmic de les Pitiüses.

Caragols

- Caragol de serp (*Iberellus balearicus*), endèmic de Mallorca.
- *Allognathus graellsianus*, endèmic de Mallorca.
- *Oxychilus lentiformis*, endèmic de les Gimnèsies.
- *Tudorella ferruginea*, endèmic de les Gimnèsies.

Els amfibis, rèptils i mamífers citats a continuació són tots els que hi havia a les Balears, just abans de l'arribada dels humans.

Amfibis i rèptils

- El ferreret (*Alytes muletensis*) endemisme de les Gimnèsies en perill d'extinció. Actualment només es troba a certs punts de la serra de Tramuntana de Mallorca.
- La sargantana balear (*Podarcis lilfordi*), endemisme de les Gimnèsies. Actualment només es troba als illots de Mallorca i Menorca
- La sargantana pitiüsa (*Podarcis pityusensis*), endemisme de les Pitiüses.

Mamífers

- *Myotragus balearicus*, a les Gimnèsies, era un caprí de potes curtes, amb ulls frontalitzats i amb incisives de creixement continu.
- *Eliomys morpheus*, a les Gimnèsies, era una rata cellarda de mida més grossa que l'actual.
- *Asoriculus hidalgoi* a les Gimnèsies, era una musaranya de dents vermelles de mida més grossa que l'actual.
- Les rates pinyades a les Pitiüses i a les Gimnèsies
- El vell marí (*Monachus monachus*)

D'ocells n'hi havia més dels que indicam en el requadre. Degut a la seva mobilitat és més difícil trobar endemismes a les illes. Només em recalcat aquells que actualment

només es troben fòssils i els que són endèmics. A les Pitiüses no hi havia mamífers terrestres, per tant era el paradís dels ocells i ocupaven tots els nínxols ecològics.

Ocells

- La gralla de bec vermell (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*), desapareguda de les Balears.
- La gralla de bec groc (*Pyrrhocorax graculus*), desapareguda de les Balears.
- Baldritxa (*Puffinus mauretanicus*) endemisme de les Balears en perill d'extinció.
- L'oca de les Pitiüses (*Anser* sp.) endemisme extingit, de les Pitiüses.
- L'òliba gegant (*Tyto balearica*) extingida, vivia a les Gimnèsies i a altres indrets de la zona mediterrània.
- L'àguila marina (*Haliaeetus albicilla*) desapareguda de les Pitiüses. Avui en dia viu al nord d'Europa.
- L'àguila reial (*Aquila chrysaetos*) desapareguda de les Gimnèsies. Actualment viu a altres indrets d'Europa.

Quina flora hi havia?

Els primers pobladors humans trobaren una flora ben diferent de l'actual. Es caracteritzava per la presència d'arbres de fulla caduca com els roures, els avellaners o faigs, que són propis de climes més humits. Els teixos i els boixos ocupaven àrees més extenses que les actuals i a més hi havia nombroses plantes endèmiques. Els pins, ullastres i alzines tenien una extensió molt més reduïda que en l'actualitat, per tant la seva expansió ha estat afavorida per l'home.

Només la vegetació litoral i la del cim de les muntanyes és com la que hi havia en el moment de venir els primers pobladors humans fa ara uns 4.500 d'anys.

Indicam a continuació algunes de les plantes representatives d'aquella flora.

- Boix (*Buxus balearica*) en declivi a Mallorca i desaparegut a Menorca.
- Avellaner (*Corylus avellana*) desaparegut a les Balears.
- Roures (*Quercus* sp.) desapareguts a les Balears.
- Rotaboc (*Acer granatense*) en declivi a Mallorca. No es troba a les altres illes.
- Teix (*Taxus baccata*) en declivi a Mallorca. No es troba a les altres illes.
- Estepa joana (*Hypericum balearicum*) endemisme de les Balears, amb poblacions importants a Mallorca.
- Molinet (*Silene cambessedesii*) endemisme de les Pitiüses i del llevant de la Península.
- Coixinet de monja (*Astragalus balearicus*) endemisme de les Gimnèsies.
- Olivella (*Cneorum tricoccon*) es troba a totes les illes i a unes poques localitats de la Península Ibèrica.
- Ortiga (*Urtica bianorii*), endemisme de Mallorca, de població reduïda.
- Palònia (*Paeonia cambessedesii*) endemisme de les Gimnèsies.
- Naufraga balearica, endemisme de Mallorca, en perill d'extinció.
- *Sibthorpia africana*, endemisme balear.
- *Lysimachia minoricensis*, endemisme de Menorca. Actualment extingit.

Per a més informacions podeu dirigir-vos a:

Margalida Llabrés margalida@arrakis.es

Joan Gelabert jgelabert@dginnova.caib.es

Tota aquesta informació i més es pot trobar al llibre que s'ha editat amb motiu de l'exposició LES BALEARS ABANS DELS HUMANS, organitzada per SA NOSTRA i per la Societat d'Història Natural de les Balears

Alcover, J.A., Llabrés, M., Moragues, Ll.
(coordinadors) 2000. "Les Balears abans dels humans" Mon. Soc. Hist. Nat. Balears, 8: 78pp. Ciutat de Mallorca. Edit., SA NOSTRA-SHNB.
Dipòsit legal: PM-1750-2000
ISBN: 84-95352-41-9

